

อุดมคติที่ปรากฏในตัวพระรามซึ่งสะท้อนให้เห็น ในวาลมิกิรามายณะ

จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา

บทคัดย่อ

บทความนี้ ศึกษาลักษณะอุดมคติที่ปรากฏในตัวพระรามซึ่งสะท้อนให้เห็นในวาลมิกิรามายณะ และตรวจสอบอิทธิพลวาลมิกิรามายณะที่มีต่อการสร้างจารึกภาษาสันสกฤตในอาณาจักรกัมพูชา ผลการศึกษาพบว่า พระรามหรือศรียะ เป็นพระเอกในวาลมิกิรามายณะ จำแนกลักษณะอุดมคติได้ 3 ด้าน คือ 1. ความเป็นผู้กตัญญู 2. ความเป็นผู้ยึดมั่นในคำสัตย์ และ 3. ความเป็นผู้ยึดมั่นในรักที่มีต่อนางสีดา ส่วนอิทธิพลของรามายณะที่มีต่อประเทศไทยและกัมพูชาพบจากหลักฐานทางจารึกว่ามีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เช่น จารึกเวียลกันเตล (K.359) ในกัมพูชา และจารึกพบที่ศรีเทพในประเทศไทย จารึกปราสาทพระขรรค์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ราวพุทธศตวรรษที่ 18 กวีได้กล่าวถึงพระรามในมุมมองของผู้นับถือศาสนาพุทธที่สวดศึกษิตริยผู้นับถือศาสนาพุทธว่า พระองค์มณณข้ามมหาสมุทรไปกรุงลงกา เทียบกับกษัตริย์ผู้นับถือพระพุทธศาสนา (ชัยวรมันที่ 7) ที่ทรงสร้างสะพานด้วยทองคำการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเพื่อส่งสัตว์โลกให้พ้นวัฏสงสาร การศึกษาในประเด็นนี้เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะทำให้มีการขยายการศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้งขึ้นในอนาคต หวังว่าผู้สนใจการดุษฎีวิทยาคือได้ศึกษาให้แพร่หลายถึงชีวิตของพระราม ที่ไม่จำกัดเฉพาะในดินแดนอินเดีย

คณะโบราณคดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประเทศไทย

chirapat.prapandvidya@gmail.com

บทความวิชาการ

รับบทความ: 5 มีนาคม 2565

แก้ไขบทความ: 9 พฤษภาคม 2565

ตอบรับ: 17 มิถุนายน 2565

คำสำคัญ วาลมิกิรามายณะ พระราม จารึกเวียลกันเตล จารึกปราสาทพระขรรค์

Idealistic Values in the Person of Rāma as Reflected in the Vālmīki Rāmāyaṇa

Chirapat Prapandvidya

Abstract

This paper aims at investigating some idealistic values reflected through Rāma, the principal hero of the Vālmīki Rāmāyaṇa and also at examining the impact of the epic as recorded in some important inscriptions found in Thailand and Cambodia. This investigation focuses on only three aspects of Rāma's character namely, adherence to gratitude, truth, and monogamic love. It is found that Rāma's adherence to the truth and gratitude are reflected in his self-exile for 14 years in the forest in order to save his father from breaking the pledges given to his second wife. Regarding his monogamic love, it is reflected in his ideal love he has with Sītā. His practice of monogamic marriage is unusual among the rulers of India during his times including Daśaratha, his father. It is hope that this humble attempt may inspire more interest in further investigation in similar manners.

Faculty of Archaeology

Silpakorn University

Thailand

chirapat.prapandvidya@gmail.com

Academic Article

Received: 5 March 2022

Revised: 9 May 2022

Accepted: 17 June 2022

Keywords: Vālmīki, Rāma, Vealkantel, Pra Khan

1. บทนำ

พระรามหรือศรียาม ตัวละครเอกในวาลมีกีรามาขณะ ได้รับยกย่องจากมหาชนชาวอินเดียว่าเป็น “มารยาทปुरुโชตม” คือ “ผู้ไม่มีมนุษย์คนใดเทียบได้ ด้านความประพฤติที่ถูกต้อง” นอกจากนี้พระรามยังถือเป็นปางอวตารลำดับที่ 7 ของพระวิษณุ ซึ่งลงมาปราบราชสหาย มีฐานะเป็นหัวหน้า พระรามจึงทำหน้าที่ถนอมโลกและมีอุปการคุณอย่างยิ่ง (อนุমানวาทน, พระยา, 2531, น. 91)

เรื่องพระรามเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ เพราะเป็นเรื่องของพระเป็นเจ้า ผู้ใดได้อ่านได้ฟังเชื่อว่าล้างบาปได้ พระรามที่พรหมยกขึ้นมาจากการอวตารของพระเป็นเจ้าแท้จริงในตอนแรกคงเป็นนักรบผู้เก่งกล้า ประชาชนเคารพนับถืออยู่ในความทรงจำจนเป็นที่นิยม พระรามคงจะมีชื่อเสียงเพิ่มขึ้น เนื่องจากพวกมีอาชีพขบถบดทรรเสริญวีรบุรุษ แต่งบดทรรเสริญแล้วขบถร่อนเร่ไปที่ต่าง ๆ จนในที่สุดกลายเป็นเรื่องรามายณะอันโด่งดัง ซึ่งน่าจะเกิดขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 6 (Basham, 1982, p. 414)

วรรณกรรมสันสกฤตอิติहाสะ (epic) ที่สรรเสริญวีรบุรุษเรื่องพระราม (รามกีรติ) แพร่หลายจากอินเดียสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กวีในดินแดนต่าง ๆ เช่น กวีเขมร ลาว ไทย ชวา เป็นต้น ต่างสร้างสรรค์เรื่องราวพระรามให้เป็นวีรบุรุษที่น่ายกย่อง บทความนี้จะกล่าวถึงลักษณะอุดมคติของพระรามในวาลมีกีรามาโดยประมวลลักษณะดีเด่นมาบางส่วน เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าพระรามเป็นแบบอย่างตัวละครผู้มีลักษณะอุดมคติอย่างไร และมีอิทธิพลหรือแรงบันดาลใจต่อกวีผู้เขียนจารึกประทับใจตัวละครพระราม โดยสร้างสรรค์เป็นจารึกภาษาสันสกฤต มีประเด็นอภิปรายอย่างไร เนื่องจากบทความมุ่งเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพระรามในเบื้องต้น จึงจะกล่าวถึงเรื่องยอวาลมีกีรามาณก่อน เพราะเนื้อหานี้เหมาะสำหรับผู้ที่ไม่ได้อ่านเรื่องวาลมีกีรามาโดยละเอียด จากนั้นจึงจะวิเคราะห์วิจารณ์ตัวละครพระรามและกล่าวถึงจารึกในไทยและกัมพูชาพอสังเขป เพื่อแสดงร่องรอยความคิด

บางประการในการอ้างถึงตัวละครพระราม และเป็นที่คาดหวังว่าผลการศึกษาระดับต้นนักศึกษาล้วนสกลฤๅ และผู้ใฝ่รู้การติวติยา ใ้ได้ศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องอย่างแพร่หลายต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาลักษณะอุมคติของพระรามในวาลมีกีรามายณะ

2.2 เพื่อศึกษาอิทธิพลของวาลมีกีรามายณะในจารึกภาษาสันสกฤตของ

กัมพูชา

3. ข้อตกลงเบื้องต้น

3.1 การศึกษาเรื่องวาลมีกีรามายณะจะใช้ฉบับของ Makhanlal Sen เรื่อง “The Ramayana of Valmiki” วิธีการศึกษาเริ่มจากศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นกำหนดประเด็นศึกษา แล้วนำเสนอผลการศึกษาโดยพรรณนาวิเคราะห์ วิจารณ์ และเชื่อมโยงข้อมูล หนึ่ง ชื่อเฉพาะที่ในบทความนี้จะใช้ตามวาลมีกีรามายณะ

3.2 การเขียนสะกดคำในบทความนี้ เช่น พระเจ้าชัวยรมันที่ 7 จะเขียนว่า พระเจ้าชัวยรมันที่ 7 ทุกแห่ง ตามข้อความในจารึก

4. เรื่องย่อวาลมีกีรามายณะ

4.1 วาลมีกีรามายณะ แบ่งเนื้อหาเป็น 7 กานฑะ (kāṇḍa = ตอน) กล่าวคือ

4.1.1 พาลกานฑะ (Bālakāṇḍa) ตอนนี้เป็นเรื่องราวเมื่อพระราม (Rāma) อยู่ในวัยเด็ก พระราชาทศรฤๅ (Daśaratha) เจ้าแห่งอโยธยา (Ayodhyā) มีมเหสี 3 องค์ คือ เกาสัลยา (Kauslyā) ไกเกย์ (Kaikeyī) และสุมิตรา (Sumatrā) พระองค์ไม่มีโอรส

จึงได้ประกอบปุตระกาเมษฏีชฎะ (พิธีเพื่อความต้องการมีบุตรชาย) เพื่อให้มีโอรสเป็นผลให้รามประสูติจากนางเกาส์ลยา ภรตะ (Bharata) ประสูติจากนางไกเกยี้ลักษณณะ (Lakṣmaṇa) และศัทรุฆณะ (Śatrughna) ประสูติจากนางสุมิตรา โอรสทั้ง 4 เป็นผู้ประกอบด้วยสาระของเทพทั้ง 3 คือ พระวิษณุ (Viṣṇu) พระศิวะ (Śiva) และพระพรหม (Brahmā) พวกเทพได้ขอให้พระวิษณุ อวตารมาเป็นมนุษย์เพื่อสังหารอสูรราวณะ (Rāvaṇa) ผู้สร้างความเดือดร้อนให้กับเทพและมนุษย์ ผู้สามารถจะสังหารอสูรนี้ได้จะต้องเป็นมนุษย์เท่านั้น พระโอรสทั้งสี่ได้รับการฝึกฝนวิทยาการต่าง ๆ จากฤๅษีวสิษฐะ (Vasiṣṭha) เมื่อพระรามมีพระชนมายุได้ 16 พรรษา ฤๅษีวิศวามิตร (Viśvāmitra) ได้มาขอราชาทศรถให้ส่งพระรามไปปราบอสูรที่คอยมาทำลายพิธี พระรามได้เลือกพระลักษณณะเป็นผู้ติดตามซึ่งในเรื่องรามายณะ พระลักษณณะจะเป็นผู้ติดตามพระราม ทั้งสองพระองค์ได้รับการฝึกฝนวิทยาการจากฤๅษีวิศวามิตรเพิ่มเติมและปราบนางอสูรตาทกา (Tāḍakā) และอสูรอื่น ๆ

ราชาชนก (Janaka) เจ้าแห่งมิถิลา (Mithilā) ได้พบเด็กหญิงในรอยไถขณะไถนา ทรงเลี้ยงเป็นธิดาและตั้งชื่อว่า “สีตา (Sītā)” ซึ่งแปลว่า “รอยไถ” เมื่อนางสีตาเจริญวัยขึ้น ราชาชนกเตรียมให้นางสีตาเลือกคู่โดยมีข้อแม้ว่าผู้ที่จะได้รับเลือกจะต้องเป็นผู้ที่สามารถยกธนูของพระศิวะและโก่งธนูนั้น ฤๅษีวิศวามิตรจึงได้พาพระรามและพระลักษณณะไปเพื่อแข่งขันยกธนู พระรามยกธนูและทำให้นธนูนั้นหัก พระรามจึงได้วิวาห์กับนางสีตา ต่อมาพระลักษณณะวิวาห์กับนางอูรมิลา (Urmilā) ภรตะวิวาห์กับนางมาณฑวี (Māṇḍavī) และศัทรุฆณะวิวาห์กับนางศรุตกิริติ (Śrutakīrti) ธิดาของราชาชนก เสร็จงานวิวาห์ทั้งหมดเดินทางกลับอโยธยา

4.1.2 อโยธยากาณณะ (Ayodhyākāṇḍa) ราชาทศรถเห็นว่าตนชราภาพ จึงตัดสินพระทัยมอบราชสมบัติให้แก่พระราม นางมันถรา (Mantharā) หญิงรับใช้ได้ยุยงให้นางไกเกยี้ขัดขวางการขึ้นครองราชย์ของพระราม นางไกเกยี้ขอให้ราชาทศรถทำตามสัญญาที่เคยทรงให้พรไว้ 2 ประการ คือ นางขอให้พระภรตครองราชย์และ

ขอให้พระรามไปอยู่ป่า 14 ปี พระรามได้ทรงขอให้ราชาทศกรรักษาสัตย์ ตนพร้อมจะ
ไปอยู่ป่าเพื่อไม่ให้พระบิดาต้องเสียสัตย์ พระราม นางสีตา และพระลักษมณ์พากัน
เดินทางไปอยู่ป่า เมื่อพระรามจากไปราชาทศกรรศร้าโคกจนสิ้นพระชนม์ พระภรตะ
ได้เข้าป่าไปเพื่อขอให้พระรามกลับมาครองอโยธยา พระรามไม่ยอมกลับและยืนยัน
ที่จะอยู่ป่าจนครบ 14 ปี เพื่อไม่ให้พระบิดาเสียสัตย์

4.1.3 อารัณยกาณฑะ (Āraṇyakāṇḍa) เมื่ออยู่ป่าครบ 13 ปี ทั้งสามคนได้
เดินทางต่อไปทางใต้ไปตามริมฝั่งแม่น้ำโคทาวรี (Godāvarī) และสร้างอาศรม ณ ป่า
ปัญจวฏี (Pañcavatī) นางยักษีศูรปณฑา (Śūrpaṇakhā) น้องสาวของราวณะ (ทศกัณฐ์)
มาที่นั่น และพยายามจะก่อกวนพราสีพระรามและพระลักษมณ์ แต่ไม่ประสบ
ความสำเร็จ มีหน้าซำยังถูกพระลักษมณ์ตัดจมูกและหูอีก ขระ (Khara) ตรีศิรัส
(Trisiras) และทุษณะ (Dūṣaṇa) พี่ชายของนางศูรปณฑาทราบเรื่องนี้ จึงยกทัพยักษ์
มาแก้แค้น พระรามสังหารยักษ์ทั้งสามและกองทัพ นางศูรปณฑาเล่าเรื่องที่เกิดขึ้น
ให้ราวณะเจ้าแห่งลังกาฟังพร้อมกับชมความงามของนางสีตาให้ฟังด้วย ราวณะ
ตัดสินใจที่จะลักพาตัวนางสีตา จึงส่งยักษ์ชื่อมรีจา (Maṛica) ให้แปลงตัวเป็นกวางทอง
ไปอาศรมของพระราม ฝ่ายนางสีตาขอให้พระรามไปจับกวางมาให้ พระรามไม่อาจ
ต้านทานความต้องการของนางสีตาได้ จึงให้พระลักษมณ์เฝ้าป้องกันรักษานางสีตา
พระรามตามกวางมายาห่างอาศรมไปและยิงกวาง กวางนั้นได้กลายร่างเป็นยักษ์
มรีจา และได้ร้องออกมาเป็นเสียงของพระรามให้พระลักษมณ์ไปช่วย เมื่อนางสีตา
อยู่คนเดียว ราวณะสบโอกาสจึงแปลงตัวเป็นฤาษีมาลักพาตัวไป ระหว่างทางนกชฎายุ
(Jaṭāyu) พยายามช่วยนางสีตาแต่ได้ถูกราวณะทำร้ายบาดเจ็บ ราวณะพานางสีตา
ไปกักขังไว้ที่สวนอโคกให้ยักษ์หญิงควบคุมดูแล ราวณะขอให้นางสีตาแต่งงานกับตน
แต่นางสีตาไม่ยอม พระรามและพระลักษมณ์เที่ยวตามหานางสีตาจนเหนื่อยอ่อน
แล้วได้พบชฎายุที่ยังไม่ตายและทราบว่าราวณะลักพานางสีตาไป พระรามและ

พระลักษมณ์จะได้พบกับกัณณะ (Kabandha) และตปสีนศพรี (Śabarī) ซึ่งได้บอกทางไปยังดินแดนของราวณะ ทั้งสองได้พบกับสุครีว (Sugrīva) และหนุมาน (Hanumān)

4.1.4 กิษกินธากาณฑะ (Kiṣkindhākāṇḍa) พระรามและลักษมณ์ได้พบกับหนุมานซึ่งเป็นนักรบเก่งที่สุดในบรรดาวานรทั้งหลายและมีความใกล้ชิดกับสุครีวซึ่งถูกวาลิน (Vālin) ขับออกจากเมืองกิษกินธะ พระรามได้สังหารวาลินซึ่งเป็นพี่ชายของสุครีว สุครีวได้ครองเมืองกิษกินธะแทนวาลิน สุครีวให้คำมั่นสัญญาที่จะช่วยพระรามค้นหานางสีตา แต่สุครีวเมื่อได้ครองเมืองก็เสพสุขจนลืมคำมั่นสัญญานางตารา (Tārā) ซึ่งเป็นชายาของวาลิน แต่ตอนนี้เป็นชายาของสุครีวได้มาแก้ไขสถานการณ์ เพื่อไม่ให้พระลักษมณ์ทำลายเมืองกิษกินธะเพราะโกรธสุครีว และได้เกลี้ยกล่อมสุครีวให้รักษาคำมั่นสัญญา สุครีวจึงส่งกองทหารวานรไปทั้ง 4 ทิศเพื่อค้นหานางสีตา กองทหารวานรกลับมาด้วยความล้มเหลว ยกเว้นกองทหารวานรในการนำของอังกะโอรสของวาลินและหนุมาน ที่ส่งไปทางทิศใต้ซึ่งทราบจากการบอกเล่าของสัมปติ (Sampātīn) พี่ชายของชฎาญกว่าราวณะลักพาตัวสีตาไปยังกรุงลังกา

4.1.5 สุนทรากาณฑะ (Sundarakāṇḍa) สุนทรากาณฑะถือว่าเป็นหัวใจของวาลมิกีรามายณะ เพราะเป็นตอนที่กล่าวถึงความเก่งกล้าด้านต่าง ๆ ของหนุมานอย่างละเอียด เมื่อทราบเรื่องเกี่ยวกับนางสีตา หนุมานได้แปลงร่างใหญ่เหมือนแล้วกระโจนไปบนอากาศตรงไปยังเมืองลังกา ในระหว่างทางได้เผชิญกับเหตุการณ์หลายอย่าง เช่น สุรสา (Surasā) มารดาของพวคนาคแปลงตัวเป็นนางยักษ์มาเพื่อทดสอบความสามารถของหนุมาน ได้พบกับภูเขามีนชื่อวามินกะ (Mainaka) ชักชวนหนุมานพักระหว่างทาง แต่หนุมานปฏิเสธเนื่องจากเห็นว่ามียาวนานน้อยที่จะต้องค้นหานางสีตาให้พบ เมื่อไปถึงเมืองลังกาอันกว้างใหญ่ไพศาล หนุมานได้พบกับยักษ์หญิงชื่อลังกา (Laṅkā) ซึ่งปกป้องคุ้มครองลังกา หนุมานได้ต่อสู้และเอาชนะได้ จึงได้เข้าไปในเมืองลังกา และได้สำรวจเมืองของพวกยักษ์และหาความลับเกี่ยวกับราวณะ จนได้

พบว่านางสีดาถูกกักขังอยู่ที่สวนอโศกภายใต้การควบคุมของยักษ์ผู้หญิงและได้ถูกราวณะขู่เชิญให้แต่งงานด้วย หนุมานได้พบนางสีดาและได้ถวายแหวนของพระรามแก่นางสีดา โดยยืนยันว่าพระรามยังมีชีวิตอยู่ หนุมานเสนอตัวที่จะพานางสีดากลับไป แต่นางปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่าเป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรมที่จะทำเช่นนั้น เป็นหน้าที่ของพระรามที่จะต้องมาแก้แค้นการหลอ่กยริตแล้วนำตนกลับไปด้วยตัวเอง และได้มอบรัตนะประดับเศียรไปเพื่อให้พระรามทราบว่ตนยังมีชีวิตอยู่ หนุมานได้ทำลายต้นไม้ในสวนอโศกจนราบเรียบ พวกยักษ์ได้ต่อสู้กับหนุมานและถูกสังหารเป็นจำนวนมาก รวณะจึงสั่งให้อินทรชิต (Indrajit) ต่อสู้กับหนุมาน อินทรชิตจับตัวหนุมานได้และนำตัวไปให้ราวณะตัดสินโทษ รวณะให้อาผ้าชุบน้ำมันพันรอบหางหนุมานแล้วจุดไฟเผาหางหนุมาน หนุมานจึงกระโดดไปทั่วเมืองเผากรุงลังกาแล้วกระโดดข้ามกลับมายังฝั่งที่กองทหารวานรอยู่และทั้งหมดได้กลับคืนสู่กษัตริย์

4.1.6 ยุทธภณทะ (Yuddhakāṇḍa) บางทีก็เรียกว่าลังกาทะ ตอนนี้นำถึงการรบระหว่างกองทัพของพระรามกับกองทัพของราวณะ เมื่อได้ทราบการรายงานจากหนุมานเกี่ยวกับนางสีดา พระรามและลักษณณะพร้อมด้วยกองทัพวานรก็ได้ยกทัพไปยังฝั่งทะเลด้านทิศใต้ และได้มีวิษณะ (Vibhīṣaṇa) อนุชาของราวณะซึ่งถูกรวณะขับจากลังการ่วมสู้รบด้วย พระรามบัญชาณะ (Nala) วานรชั้นหัวหน้าซึ่งเป็นโอรสของวิศวกรรมัน (Viśvakarman) ให้สร้างสะพานที่เรียกว่ารามเสตุ (Rāmasetu) ข้ามมหาสมุทรไปยังลังกา กองทัพพระรามข้ามไปยังลังกา จากนั้นสงครามจึงได้เกิดขึ้นระหว่างกองทัพวานรและกองทัพยักษ์ ในการสู้รบครั้งหนึ่ง อินทรชิตโอรสของราวณะ ได้ใช้อาวุธที่มีอำนาจมากพุ่งไปที่พระลักษณณะ จนได้รับบาดเจ็บอย่างหนัก หนุมานจึงต้องแปลงตัวให้มีขนาดมหึมาเหาะไปยังภูเขามาลย์ เมื่อไปถึงหนุมานไม่สามารถที่จะทราบว่าสมุนไพรมะนิใดเป็นยาแก้พิษบาดแผลของพระลักษณณะ จึงยกเขาทั้งลูกไปยังลังกา ในที่สุดสงครามก็สงบลงหลังจากที่พระรามได้สังหารราวณะ และได้อภิเษกวิษณะให้ครองกรุงลังกา เมื่อพบนางสีดา

พระรามกล่าวว่า เนื่องจากความอภัยที่ราวันะได้ทำไว้ด้วยการลักพานางมา แต่เมื่อเขาได้ถูกสังหารความผิดนั้นก็ถูกลบล้างไป อย่างไรก็ตาม พระรามรู้สึกไม่สบายใจกลัวว่าคนกล่าวหาว่านางสีตาเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ พระรามจึงไม่ยอมรับนางสีตา นางสีตาจึงขอให้พระลักษมณ์ยกกองไฟขึ้น เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตัวเองแล้วได้กระโดดเข้าไปในกองไฟ พระอัคนี (Agni) ได้ปรากฏตัวในกองไฟแล้วอุ้มนางสีตามามอบให้พระราม แสดงถึงความบริสุทธิ์ของนางสีตา พระรามดีใจมากจึงยอมรับนาง

4.1.7 อุตตรกานทะ (Uttarakāṇḍa) กานทะนี้เล่าถึงการปกครองอโยธยาของพระรามและการประสูติของโอรสแฝดสององค์ คือ กุสะ (Kusa) และ ลวะ (Lava) และกล่าวถึงพิธีอศวเมธของพระราม และการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของนางสีตาโดยอ้างพระธรณีเป็นพยาน พระธรณีจึงได้อุ้มนางสีตาลงไปได้พื้นดิน พระรามอยู่ต่อมาด้วยความเศร้าโศกและไม่ยอมมีเมสีใหม่ แล้วก็ถึงวาระสุดท้ายของพระราม เป็นที่เข้าใจกันว่ากานทะนี้ แต่งเพิ่มขึ้นมาทีหลัง

4.2 ลักษณะอุดมคติของพระรามซึ่งสะท้อนในวาลมิกิรามายณะ

พระรามอวตารมาเป็นเจ้าชายแห่งกรุงอโยธยา ดำรงพันธกิจปราบอสูรร้ายและประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชาวโลก ดังจะประมวลลักษณะอุดมคติของพระรามให้เห็นเฉพาะใน 3 ด้าน คือ 1) ความเป็นผู้กตัญญู 2) ความเป็นผู้ยึดมั่นในคำสัตย์ และ 3) ความเป็นผู้ยึดมั่นในรักที่มีต่อนางสีตา ดังนี้

4.2.1 ความเป็นผู้กตัญญู

ความกตัญญูต่อบิดามารดาเป็นบัญญัติสอนใจข้อหนึ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนในคัมภีร์มนุสมฤติ ดังเนื้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงบุญคุณมากล้นของผู้เป็นพ่อแม่ แม้เวลาจะผ่านไปยาวนาน แต่ผู้เป็นลูกก็ไม่สามารถตอบแทนพระคุณได้ ดังความที่ว่า “ความยากลำบากที่พ่อแม่ได้รับเพราะการเกิดของลูก ๆ ไม่สามารถจะตอบแทนบุญคุณได้หมดแม้จะใช้เวลาถึงร้อยปี” (Nene, 1982, p. 67)

คัมภีร์มนุสมฤติจะกล่าวถึงผู้มีพระคุณที่สาธุชนควรตอบแทนบุญคุณ 3 ท่านนี้ คือ พ่อ แม่ และอาจารย์ การตอบแทนพระคุณนี้เป็นข้อบัญญัติที่บุคคลจะต้องทำสิ่งที่ พ่อ แม่ และอาจารย์พึงพอใจตลอด

บุคคลไม่ควรประพฤติปฏิบัติกิจด้านศาสนาอื่นใด ตราบใดที่ท่านทั้ง 3 ยังมีชีวิตอยู่ ขอแต่เพียงรับใช้ปรนนิบัติท่านทั้ง 3 ด้วยความยินดี ทำแต่สิ่งที่ท่านพอใจและ สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อท่าน (กัพอ)

เมื่อเอาใจใส่ดูแลท่านทั้ง 3 นั้น กิจที่มนุษย์ควรทำก็ทำสำเร็จแล้ว นี่คือน้ำที่ สูงสุดที่เห็นชัด ๆ หน้าที่อื่นเป็นเพียงหน้าที่รอง

(Nene, 1982, p. 97)

จะเห็นว่าในวรรณกรรมคำสอนมักจะกล่าวเป็นคติสอนใจเรื่องที่คุณคนต้อง ตอบแทนพระคุณบุพการี ซึ่งในวรรณกรรมรามายณะของวาลมิกิ พระรามเป็นตัวอย่าง ชัดเจนที่สุดว่าด้วยแบบอย่างลูกที่ดียอมปฏิบัติตามสิ่งที่ผู้เป็นบิดาได้ให้คำมั่นสัญญา กับบุคคลอื่น แม้การกระทำดังกล่าวจะทำให้ตนเองต้องพบกับความยากลำบาก กล่าวคือ พระรามยอมเนรเทศตนเองไปอยู่ป่าเป็นเวลา 14 ปี เพื่อไม่ให้ท้าวทศรถ ต้องค้างพัวอยู่ในคำสัตย์ พระรามยอมพวากจากบ้านเมืองไปอยู่ยังถิ่นแปลกแยกเพื่อ รักษาพระเกียรติของพระบิดา ซึ่งเท่ากับว่าพระรามเป็นผู้ที่ทำแต่สิ่งที่บุพการีพึงพอใจ อย่างยิ่ง

เมื่อพระรามจะได้รับการอภิเษกเป็นพระยุพราช นางมณโฑอาศัยเหตุการณ์ ในอดีต ซึ่งนางไภยเกศช่วยชีวิตท้าวทศรถในการต่อสู้กับอสูร โดยท้าวทศรถให้พรแก่ นางไภยเกศว่าสามารถขอสิ่งใดก็ได้สองประการมาเป็นเงื่อนไขเพื่อกำจัดพระราม ออกจากพระนคร ซึ่งครั้งหนึ่งพระรามแกล้งนางจนเจ็บอาย บัดนี้เมื่อนางมณโฑ สบโอกาสจึงยั่วยุคนางไภยเกศ แล้วนางกษัตริย์ก็หวาดระแวงกลัวพระโอรสจะไม่ได้ ขึ้นครองราชย์ จึงทูลขอพรต่อท้าวทศรถสองประการ ประการแรก ขอให้มอบราชสมบัติ

ให้แก่พระภคธิดาของพระนาง ประการที่สอง ขอให้พระรามเป็นนักบวชอยู่ในป่าเป็นเวลา 14 ปี เมื่อนางไภยเกียขอพรดังกล่าว ท้าวทศรถเส้าเศวตพระทัยเป็นอย่างยิ่ง จนแทบสิ้นสมประดี ไม่กล้าออกคำสั่งให้เป็นไปตามคำขอของพระนางไภยเกีย

ในวาลมีกีรามาณะ แสดงให้เห็นบทบาทของพระรามที่ตัดสินใจแทน ท้าวทศรถอย่างกล้าหาญ เนื้อความในโอชยัคณธ์ดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นกัณฑ์ เริ่มแสดงความเปลี่ยนแปลงในอารมณ์และความแปลกใจของพระรามที่ละน้อย จนเพิ่มถึงขีดสุด เมื่อทุกอย่างเจียบงันพระรามกล่าวคำสัตย์ปฏิญาณต่อพระพักตร์ของท้าวทศรถและนางไภยเกีย พร้อมกับตั้งคำถามให้พระบิดาตรัสตอบพระองค์ ดังนี้

เพื่อให้เป็นไปตามคำมั่นสัญญาที่พระบิดาทรงให้ไว้แก่พระมารดา สิ่งที่พระมารดาขอจะเป็นไปตามนั้น หม่อมฉันจะไปจากที่นี่ไปอยู่ป่า ทำทรงผมให้เป็น มุ่นมวยผมและนุ่งห่มหนังกวางแบบนักบวช หม่อมฉันอยากจะทราบเพียงว่า ทำไมพระบิดาซึ่งเป็นนักรบที่ไม่มีใครเอาชนะได้ สิ้นหารศัตรูมามากมาย จึงไม่ให้การต้อนรับ หม่อมฉันอย่างที่เคยทำมา

หม่อมฉันขออ้ออีกครั้งหนึ่งเพื่อให้พระมารดาทรงมั่นพระทัยว่า หม่อมฉันจะไปอยู่ป่า ทำทรงผมเป็นมุ่นมวยผมและนุ่งผ้าเปลือกไม้แบบนักบวช มีหรือที่คนอย่างหม่อมฉัน ผู้สำนึกในความมตัญญูตเวทีจะไม่ปฏิบัติตาม หากได้รับการขอจากคนที่หวังดี ผู้คอยแนะนำตลอดเวลา ที่เป็นทั้งพระบิดาและพระราชา

การที่พระราชาทรงนิ่งเงียบไม่ปริปากเรื่องแต่งตั้งน้องภคธิดาให้ครองราชย์ ให้หม่อมฉันทราบโดยตรง ทำให้หม่อมฉันรู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ถ้าพระบิดาทรงขอ หม่อมฉันเต็มใจที่จะมอบทุกอย่างให้แก่ภคธิดาที่หม่อมฉันรัก ไม่ว่าจะเป็นสืตาราชสมบัติ ชีวิตของหม่อมฉัน ทุกสิ่งทุกอย่างที่หม่อมฉันรัก รวมทั้งทรัพย์สินทุกอย่างของหม่อมฉัน เพื่อให้เป็นไปตามคำมั่นสัญญาที่พระบิดาทรงให้ไว้แก่พระมารดา โปรดส่งม้าเร็วไปนำน้องภคธิดาจากเมืองของพระมาตุลาทันที หม่อมฉันจะไปจากที่นี่โดยเร็ว ไปอยู่ในป่าทึบจนเป็นเวลา 14 ปี ไม่มีวันที่หม่อมฉันจะฝ่าฝืนคำสั่งของพระบิดา

(Sen, 1989, pp. 90-91)

แม้พระรามจะต้องการฟังคำตอบและเหตุผลจากท้าวทศรถ แต่พระบิดาก็ไม่
ตรัสตอบใด ๆ นางไภยกีโยนคืออย่างนี้เมื่อได้ฟังคำพูดของพระรามข้างต้น แผนการ
ของนางบรรลุผล นางจึงกล่าวด้วยความไม่สะทกสะท้านต่อความรู้สึกรักของพระราม
และต่อหน้าท้าวทศรถอย่างเลือดเย็น ดังคำว่า

มันจะเป็นไปตามนั้น ม้าเร็วจะถูกส่งไปรับตัวภรรยาจากเมืองของพระมาตุลา
เธอซึ่งตั้งใจจะไปอยู่แล้วก็ไม่ควรจะชักช้า ดังนั้น ขอให้เดินทางไปอยู่ป่าทันที การที่
พระบิดาเจ้าไม่ตรัสกับเจ้าโดยตรงก็เพราะทรงละอายพระทัย เจ้าไม่ควรจะรู้สึกขุ่นข้อง
หมองใจในเรื่องนี้ หากเจ้าไม่ไปสักที พระบิดาของเจ้าก็จะไม่ส่งน้ำและเสวยอาหาร

(Sen, 1989, p. 91)

พระรามได้ตอบโต้นางไภยกี แสดงจุดยืนในฐานะพระโอรสที่ยึดมั่นในธรรม
เช่นเดียวกับนักบวช เพื่อให้พระบิดาพอพระทัย พระรามอ้างถึงความประพฤติดของ
“ลูก” ว่าควรปฏิบัติสนองงานรับใช้ผู้เป็น “พ่อแม่” โดยไม่มีเงื่อนไข ดังคำว่า

พระมารดา หม่อมฉันไม่เคยพอใจอยากได้สิ่งที่ชาวโลกทั่วไปเขาต้องการ
ของทราบดีว่าหม่อมฉันนั้นเหมือนฤๅษียึดมั่นในธรรม อะไรก็ตามที่จะทำให้พระบิดา
ที่หม่อมฉันเคารพยิ่งพอพระทัย หม่อมฉันทำได้ทุกอย่าง แม้จะให้หม่อมฉันสละชีวิต
ก็ยอม เพราะไม่มีธรรมใดที่จะยิ่งใหญ่ไปกว่าการรับใช้บิดาและกระทำตามที่บิดาต้องการ

แม้ว่าพระบิดาไม่ได้ขอร้องหม่อมฉันด้วยตนเอง หม่อมฉันก็จะยอมอยู่ในป่าที่
ไร้ผู้คนเป็นเวลา 14 ปี ตามที่พระมารดาขอ ความจริง พระมารดาไม่จำเป็นต้องไปขอ
เรื่องนี้จากพระบิดาเลย พระมารดามีสิทธิ์ทุกอย่างที่จะสั่งให้หม่อมฉันทำอะไรก็ได้
หม่อมฉันมีคุณธรรมพอที่จะไม่ขัดคำสั่ง หม่อมฉันจะออกไปอยู่ป่าในวันนี้แหละ หลังจาก
ที่ได้อำลาพระมารดาของหม่อมฉัน และเกลี้ยกล่อมให้สืตอาอยู่ที่นี่ ขอพระมารดาคอยดูแล
ให้น้องภพได้ครองเมืองและเอาใจใส่ดูแลพระบิดาให้ดี เพราะนั่นคือธรรมที่มีมาแต่
โบราณกาล

(Sen, 1989, p. 91)

การกระทำในด้านความกตัญญูของพระรามดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าเป็นคุณธรรมอันยิ่งใหญ่ที่พระรามถึงกลับบอกว่า “ไม่มีธรรมใดที่จะยิ่งใหญ่ไปกว่าการรับใช้บิดา และกระทำตามที่บิดาต้องการ” จึงอุทิศความสุขทุกอย่างเพื่อให้พระบิดาได้รักษาคำสัญญา

พระรามครองความเป็นเลิศในด้านความกตัญญูต่อพระบิดาอย่างน่ายกย่อง พระองค์ยอมรับเงื่อนไขของนางไกเกย์โดยไม่ตำหนิและโกรธแค้นแม้แต่น้อย เราจะเห็นว่าคุณธรรมการยึดมั่นต่อความรักของพระบิดาและพระมารดาบรรจุอยู่เต็มเปี่ยมในตัวละครพระรามของวาลมิกีรามาณะ เป็นบทบาทที่น่าประทับใจผู้อ่านผู้ฟังมหากาพย์ยิ่งใหญ่เรื่องนี้ตลอดมา

4.2.2 ความเป็นผู้ยึดมั่นในคำสัตย์

พระรามนั้นเป็นผู้ดำรงมั่นอยู่ในคำสัตย์ เมื่อพระรามกล่าววาจาไปแล้ว ก็ยึดมั่นในคำพูดโดยตลอด ทรรศนะของพระรามเห็นว่าหน้าที่ของคนแต่ละคน คือ การรักษาคำสัตย์ เมื่อสุครีวะให้พระรามเสด็จเข้าเมืองกษิกินธา พระรามไม่ยอมเข้าเมือง รอคอยมิตรวานรให้ไปจัดการปกครองบ้านเมืองให้เรียบร้อยก่อน ส่วนพระองค์ประทับอยู่ในป่า ทั้งนี้เพราะพระรามยึดถือคำสัตย์มั่นคงว่าจะเดินป่าไม่เข้าไปอยู่ร่วมกับฝูงชน

พระรามเดินทางออกจากเมืองไปอยู่ป่าพร้อมนางสีดาและพระลักษมณ์ ประชาชนเศร้าโศกเสียใจอาลัยอาวรณ์ติดตามไปส่งจนถึงในป่า พระรามเห็นความลำบากของประชาชนจึงขอร้องให้กลับ ท้าวทศรถเมื่อทราบข่าวพระรามออกจากเมืองไปทรงเสียพระทัยมากจนสิ้นพระชนม์ ฝ่ายพระภรตเมื่อกลับมาถึงอโยธยาทราบเรื่องทุกอย่าง ไม่ยอมรับราชสมบัติที่มารดาขอไว้ให้ หลังจากเสร็จปลงพระศพของพระบิดา จึงนำขบวนประชาชนประกอบด้วยมารดาทั้งสาม อำมาตย์ พราหมณ์ ปุโรหิตไปในป่าเพื่อตามพระรามให้กลับมาครองราชย์สมบัติ เนื้อความตรงนี้ไม่ว่าพระภรตจะขอร้องอย่างไร พระรามก็ไม่ยอมกลับอโยธยา พราหมณ์ชาพาฬิผู้เป็นนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ได้กล่าวอย่างนักปรัชญาสาขาจรวากหรือผู้ฝึกฝนลัทธิโลกายัต เน้นแสงหา

ความสุขในปัจจุบันขณะ เพื่อโน้มน้าวใจพระรามให้กลับไปครองราชย์ เพราะความคิดที่พระรามยึดถืออยู่ไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด และเป็นการลำบากพระองค์ด้วย ดังความว่า

ท่านผู้เป็นเชื้อสายพระเจ้ารघุ (พระราม) ท่านเป็นคนกล้าเกิดในตระกูลสูง ท่านไม่ควรจะมีความคิดอันไร้ประโยชน์เหมือนคนสามัญทั่วไป คนเราเกิดมาคนเดียว ตายคนเดียว ไม่มีใครเป็นญาติพี่น้องของใคร เราจะทำอะไรเพื่อใครไปทำไม ดังนั้น คนที่ยึดติดในพ่อแม่ก็เหมือนคนวิกลจริต เพราะไม่มีใครมีความสำคัญต่อใคร มันเหมือนคนคนหนึ่งเดินทางไปหมู่บ้านแห่งหนึ่งและพักอยู่ที่หมู่บ้านนั้นคืนหนึ่ง รุ่งขึ้นก็จากบ้านนั้นไป พ่อแม่ บ้านเรือนและทรัพย์สินของคนเราก็คือเหมือนที่พักชั่วคราวแบบนั้นแหละ คนที่ตระหนักในเรื่องนี้จะไม่ยึดติดในสิ่งเหล่านี้

ดังนั้น พระองค์จึงไม่ควรสละราชสมบัติอันชอบธรรมจากพระบิดาของพระองค์นี้ เพื่อไปเดินป่าอันเต็มไปด้วยหนามอันแหลมคม เสด็จความยากลำบาก เสด็จภัยอันตรายต่าง ๆ ขอพระองค์จงรับการราชาภิเษกปกครองอโยธยาอันรุ่งเรือง เมืองที่รอคอยการกลับไปของพระองค์ เหมือนหญิงที่สามีจากไปต่างบ้านต่างเมือง ถักผมเปียรอคอยการกลับของสามี ขอให้พระองค์จงเสวยสุขอย่างราชาในเมืองอโยธยาเหมือนพระอินทร์เสวยสุขในสวรรค์ ไม่มีอะไรเหลืออยู่แล้วระหว่างพระองค์กับท้าวทศรถ ขอพระองค์จงทำอย่างที่เหมาะสมจนขอร้องเถิด

ที่เชื่อว่าเป็นพ่อที่จริงก็คือตัวเชื้อที่ผู้ชายทุกคนมี ตัวเชื้อนี้และเลือดที่แม่ทรงไว้ในครรภ์เท่านั้นเองทำให้เราเกิดมา พระบิดาของพระองค์ก็ได้จากไปแล้วตามที่พระองค์จะต้องไป เพราะนี่เป็นธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้

หม่อมฉันรู้สึกสมเพชคนที่สะสมทรัพย์เอาไว้โดยไม่ได้ใช้จ่ายเพื่อหาความสุข และสมเพชคนที่ทำบุญให้ทานประพฤติดุกรรม คนที่ไม่ยอมใช้จ่ายทรัพย์ทำตัวเองให้ลำบาก เมื่อตายไปก็ลำบากอยู่ดี การทำพิธีศราทระ เพื่อส่งอาหารไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เสียของเสียอาหารมากมาย คนที่ล่วงลับไปแล้วจะได้กินจริงหรือ ถ้าคนที่กินอาหารอยู่ที่นี้ อาหารที่เขากินไปถึงคนที่อยู่ที่อื่นได้จริง เราก็สามารถทำพิธีศราทระส่งอาหารไปยังคนเดินทางไปต่างบ้านต่างเมืองได้ แต่ก็ไม่เห็นมีใครทำพิธีเช่นนั้น

คัมภีร์กล่าวว่า ‘จงบูชาเหล่าเทพ จงให้ทาน จงถือพรต บำเพ็ญตบะ จงสละชีวิตทางโลก ล้วนเขียนขึ้นโดยคนฉลาดที่ต้องการให้เราเปิดกระเป๋าเอาเงินมาใช้จ่าย พระองค์เป็นผู้มีสติปัญญาจะเห็นได้ว่าโลกหน้าไม่มี ขอให้พระองค์คำนึงถึงเฉพาะโลกที่เราเห็นอย่าไปใส่ใจกับโลกที่เราไม่เห็น ความคิดแบบนี้คนทั้งโลกยอมรับกัน ขอพระองค์จงรับราชสมบัติตามที่พระภตรฆอร้องเถิด”

(Sen, 1989, pp. 174-175)

พระรามผู้ยึดถือความสัตย์เหนือสิ่งอื่นใดและมีความเชื่อในเรื่องพระเวทอย่างแน่นแฟ้น ได้ตอบโต้และหักล้างเหตุผลของพราหมณ์ชาพาไลโดยเน้นย้ำว่าความประพฤติดีชั่ววัดคุณค่าของมนุษย์ ความประพฤติดีคือการควบคุมจิตใจไม่ให้ตกต่ำ ผู้ที่ดูภายนอกเหมือนมีใจสะอาดบริสุทธิ์ แต่หากมีใจสกปรกใจอวดก็ไม่น่านิยมยกย่อง กลับเป็นที่น่าตำหนิ พระรามชี้ให้เห็นว่าความประพฤติที่น่ายกย่องมากที่สุดในโลก คือ การรักษาคำสัตย์

ความสัตย์แม้เป็นคำสั้น ๆ ง่าย ๆ แต่คนประพฤติได้ยาก ผลลัพธ์จากการยึดมั่นคำสัตย์ในพรศนะของพระรามนี้เป็นสิ่งเดียวที่คำชู้อาณาจักรและโลกเอาไว้ คนที่ยึดมั่นในคำสัตย์สามารถปกครองคนได้ทั้งโลก ทั้งนักบวชและเทพจึงล้วนยกย่องความสัตย์เป็นสิ่งสูงสุด

พระรามกล่าวถึงคติสอนใจว่าการใช้ชีวิตอยู่บนโลก คนที่พูดคำสัตย์จะบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุด และสิ่งที่น่ากลัวก็คือ คนที่พูดคำเท็จเหมือนงูควรอู่ห่างไกล ดังนั้น คำสอนที่พระรามยึดมั่นว่าประเสริฐกว่าการเสวยความสุขตามที่ชาพาไลอ้างถึงก็คือ คำสอนเรื่องการรักษาความสัตย์ ซึ่งจะนำมนุษย์ไปสู่สวรรค์ การยึดมั่นความสัตย์จึงไม่สูญเปล่า เพราะพระเทวีแห่งความกรุณาจะดูแลและอยู่เคียงข้างผู้ที่ยึดมั่นในสัจจะเสมอ

คำพูดที่เปี่ยมวาทศิลป์ของพระรามในลักษณะของความสุภาพ อ่อนน้อม ถ่อมตน ดังเนื้อความต่อไปนี้ ให้ทั้งสาระแง่คิด และลักษณะอุดมคติที่พระรามยึดมั่น ดังที่ว่า

ท่านที่เคารพ สิ่งที่ท่านได้กล่าวเพื่อบ่มขวัญจะโน้มน้าวใจข้าพเจ้าให้มีความ ต้องการเสวยความสุขทางโลกเป็นคำพูดที่เชิดชูสิ่งที่บุคคลไม่ควรกระทำ แค่มองอย่าง ผิดเพี้ยนก็ยอมรับไม่ได้ ไม่ใช่สิ่งที่ดีงามเลยแม้แต่น้อย แม้ว่ามันดูเหมือนว่าเหมาะว่าควร คนที่ละเมิดหลักธรรม ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ชั่ว สั่งสอนหลักธรรมที่ขัดกับคำสอนของ พระเวทจะไม่มีคนดีใด ๆ เคารพนับถือ

ความประพฤติที่ดีเท่านั้นที่ประกาศให้คนทั่วไปทราบว่าคุณคนไหนเกิดจาก ตระกูลสูง คนไหนเกิดในตระกูลต่ำ เป็นคนเก่งกล้าจริง หรือเป็นเพียงคนที่ทำที่เป็น คนเก่งกล้า เป็นผู้สะอาดบริสุทธิ์จริงหรือเป็นผู้มีมลทิน สมมุติว่าข้าพเจ้ามีใจต่ำ แม้จะ มองข้างนอกดูเป็นคนมีคุณค่า ดูข้างนอกเหมือนกับมีใจใสสะอาดบริสุทธิ์ แท้จริงมีใจ สกปรก โอ้อวดว่าตัวเองมีลักษณะหลายอย่างที่เป็นตัวอย่างทางดีแต่ที่จริงตนไม่มี ลักษณะเหล่านั้นจริง ๆ ทำตัวเป็นคนมีความประพฤติดีไม่มีที่ติ แต่ในความเป็นจริง มีความประพฤติที่น่าตำหนิ

ถ้าหากข้าพเจ้านึกว่าสิ่งที่คุณพูดเป็นสิ่งที่ชอบแล้วประพฤติปฏิบัติตามวิธี อันไรศีลธรรมที่ท่านแนะนำนี้ ก็จะทำให้คนทั่วไปเกิดความสับสน เพราะเป็นวิธีที่ขัดกับ หน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำและขัดกับข้อควรปฏิบัติที่ถูกต้องกำหนดไว้ในคัมภีร์ทางศาสนา แล้วใครเล่าที่มีสติสัมปชัญญะครบถ้วนบริบูรณ์ที่รู้ว่าอะไรควรอะไรไม่ควรจะ ให้ ความนับถือข้าพเจ้า ซึ่งเป็นคนประพฤติชั่ว ซึ่งจะเป็นอันตรายอันใหญ่หลวงต่อชาวโลก เมื่อข้าพเจ้าปฏิบัติตามวิธีที่ท่านสอนและเลิกล้มคำมั่นสัญญาที่ข้าพเจ้าได้ให้ไว้ ข้าพเจ้าจะสอนวิธีของท่านแก่ใครได้ และข้าพเจ้าจะไปสวรรค์ได้อย่างไร ชาวโลกทั้งมวล ก็จะพากันทำอะไรตามชอบใจ เพราะพระเจ้าแผ่นดินประพฤติอย่างไร ประชาชนก็จะ ประพฤติตามอย่างนั้น

ราชธรรมที่มีมาแต่โบราณกาล มีพื้นฐานมาจากความกรุณา มีความสัตย์ ห่มห่อไว้ ดังนั้น ความสัตย์คือสิ่งค้ำยันราชอาณาจักรไว้ โลกจะมั่นคงอยู่ได้ด้วยสัตย์

ฤษีมนีและเทพต่างให้ความเคารพนับถือความสัตย์ว่าเป็นสิ่งสูงสุดในโลกนี้คนที่พูดคำสัตย์จะบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุด มนุษย์เรากลัวคนที่พูดคำเท็จเหมือนกลัวงู คำสอนที่ยกย่องความสัตย์ถือเป็นคำสอนที่สูงส่งที่สุดในโลกและจะนำเราไปสู่วรรค ความสัตย์เป็นสิ่งสูงสุดที่คุ้มครองโลก เทพแห่งความกรุณาอยู่เคียงข้างความสัตย์ชั่ววันรันดร ทุกสิ่งทุกอย่างมีกำเนิดมาจากความสัตย์ ไม่มีจุดหมายใดสูงยิ่งกว่าความสัตย์

การให้ทาน การทำสิ่งที่ดีงาม การให้เครื่องสังเวไนไฟ การบำเพ็ญเพียรด้วยการทรมานร่างกาย และพระเวทต่างก็มีรากฐาน คือความสัตย์ ดังนั้นคนเราจะต้องให้ความจงรักภักดีอย่างแน่นแฟ้นต่อความสัตย์ คนที่ยึดมั่นความสัตย์ปกครองคนทั้งโลก ส่วนคนนอกนี้ปกครองได้เพียงคนในเครือญาติตน คนที่ยึดถือความสัตย์ได้รับการยกย่องจากเทวดาอยู่ในสวรรค์ ส่วนอื่น ๆ ได้รับความทรมานอยู่ในนรก เมื่อเป็นเช่นนั้น ข้าพเจ้าจะล้มเลิกไม่ยึดมั่นในคำปฏิญาณที่จะทำตามคำมั่นสัญญาที่พระบิดาได้ให้ไว้ได้อย่างไร

ข้าพเจ้าไม่ยอมตกอยู่ใต้อำนาจของความโลภ ความขลาด ความไม่รู้จริง จะยึดมั่นในคำปฏิญาณจะไม่ยอมให้พระบิดากลายเป็นผู้ไม่รักษาคำมั่นสัญญา เราได้ยินได้ฟังกันมาว่า เทพและบรรพบุรุษจะไม่ยอมรับเครื่องเช่นสรวงสังเวยของคนที่ไม่รักษาคำพูด คนที่เปลี่ยนใจตลอดเวลาเนื่องจากไม่มีเป้าหมายที่แน่นอน

ข้าพเจ้ามีความเห็นว่าหน้าที่ของเราแต่ละบุคคลก็ยึดถือความสัตย์โดยไม่หลีกเลียง การมีมุ่นมวดยณแบบนักบวชจะทำให้คนเคารพได้ก็ต่อเมื่อคนนั้นเป็นคนดี ยึดถือความสัตย์ คนจะทำความชั่วได้จะต้องมีความตั้งใจจะทำและเขาจะใช้ลิ้นกล่าวคำเท็จเพื่อสนับสนุนการทำชั่วนั้น การทำความชั่วจะนำเขาไปสู่ความหายนะ ความเป็นจักรพรรดิครองโลก เกียรติยศและชื่อเสียงจะค้นหาคนที่พูดคำสัตย์ (เพื่อรับใช้) คนดีคือคนที่จงรักภักดีต่อความสัตย์ ดังนั้นเราจะต้องยึดมั่นในความสัตย์เพียงอย่างเดียว

ท่านที่เคารพ ข้าพเจ้าจะทำตามที่ภรตขอร้องได้อย่างไร เมื่อข้าพเจ้าได้ให้คำปฏิญาณต่อพระพักตร์พระบิดาว่าจะอยู่ป่าเป็นเวลา 14 ปี ถ้าทำก็เท่ากับว่าข้าพเจ้าขัดพระประสงค์ของพระบิดา คำปฏิญาณที่หนักแน่นนี้ได้ทำให้พระนางไกเกยดีพระทัยอย่างยิ่ง การใช้ชีวิตอยู่ในป่า ทำจิตใจให้บริสุทธิ์กินอาหารพอประมาณ สังเวยเทพและ

บรรพบุรุษด้วยอาหารอันบริสุทธ์ คือ ผลหมากรากไม้และดอกไม้ ทำให้ชีวิตดำรงอยู่
เพียงด้วยสิ่งที่จำเป็นในชีวิต

การดำเนินชีวิตเช่นนี้จะทำให้ข้าพเจ้าจัดความมีเล่ห์กลมารยาออกไปจาก
จิตใจ เหลืออยู่แต่ความซื่อตรงและวิจารณ์ญาณที่สามารถแยกแยะว่าอะไรดีอะไรชั่ว
อะไรผิดอะไรถูก คนเราเมื่อเกิดมาในโลกนี้จะต้องทำหน้าที่ของตนที่ถูกกำหนดไว้แล้ว
และจะต้องทำหน้าที่นั้นให้ดีที่สุด

(Sen, 1989, pp. 175-176)

ตัวอย่างวาตะของพระราม ทำให้เห็นลักษณะอุดมคติอันเป็นลักษณะเด่น
ของพระรามในการรักษาคำสัตย์ วาลมีกิสร้างตัวละครพระรามให้เป็นแบบฉบับของ
ตัวละครพระเอกในวรรณคดีสันสกฤต และเหมาะสำหรับผู้นำจะได้นำสาระบทบาท
หน้าที่ของพระรามไปขบคิด เพราะหากรักษาคำมั่นไว้ไม่ได้ ย่อมยากที่จะได้รับความ
ศรัทธาและความเชื่อใจ

4.2.3 ความเป็นผู้ยึดมั่นในรักที่มีต่อนางสีดา

พระรามเป็นผู้ยึดมั่นในรักที่มีต่อนางสีดา นอกจากพระรามยึดคำสัตย์เดินป่า
เพื่อท้าวทศรถแล้ว พระรามยังแสดงความรัก ความเสียสละ ความกล้าหาญ และ
ความอดทนติดตามชายา จะเห็นว่าในระหว่างเดินป่ามีอุปสรรคต่าง ๆ มาทดสอบจิตใจ
และความกล้าหาญของพระราม เหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจพระรามอย่างมาก
นั่นคือ รวณะลักพาณีสีดาไป

พระรามแสดงความห่วงใยอาลัยต่อนางสีดา เมื่อจำเป็นต้องไปจับกวาง
ตามความต้องการของนางสีดา โดยสั่งพระลักษมณ์ให้คอยดูแลป้องกันชายา
หลังจากได้สังหารมรีจะที่แปลงกายเป็นกวางทองตาย ซึ่งก่อนตายได้ร้องเป็นเสียง
พระรามให้ลักษมณ์มาช่วย เมื่อพบลักษมณ์มาช่วย พระรามรู้ทันทีว่านางสีดา
ตกอยู่ในอันตรายและได้กล่าวตำหนิพระลักษมณ์อย่างรุนแรง ดังความว่า

ลักษณะ เธอทำผิดอย่างมหันต์ที่ปล่อยสีตาไว้คนเดียว สวรรค์เท่านั้นจะรู้ว่า สีตาคอยในมหันตภัยร้ายแรงขนาดไหน พี่เห็นสิ่งบอกกลางร้ายรอบด้าน สีตาคงถูกลักพาตัวไปแล้วหรือไม่ก็คงจะถูกยักษ์กินไปแล้ว ดูสิ สิงสาราสัตว์และนกพากันร้องระงมทางด้านซ้าย พี่ไม่คิดเลยว่าสีตาจะยังปลอดภัยอยู่ มรีจะได้หลอกล่อให้พี่ตามมันไปไกลแล้วพี่ฆ่ามันได้ มันได้คืนร่างเป็นยักษ์ และก่อนตายมันร้องเป็นเสียงพี่ให้เธอมาช่วยตาข้างซ้ายของพี่เขม่น สีตาจึงน่าจะสิ้นชีวิตไปแล้ว ถ้าไม่เช่นนั้นก็มีคนลักพาตัวนางไปแล้ว หรือไม่ก็ตาย หรือนางอาจจะกระเหินไปในป่าด้วยความตื่นตระหนก พี่ได้สูญเสียราชสมบัติแล้วมาใช้ชีวิตเร่ร่อนอยู่ในป่า สีตาไปไหนแล้ว หากคู่ชีวิตของพี่อยู่ในความโศกเศร้า ไม่เห็นนางเพียงชั่วขณะพี่ก็จะสิ้นใจแน่แท้ สีตาคือพี่ที่ไหนเล่า พี่ไม่ปรารถนาอยู่บนสวรรค์หรือครองโลกหากไม่มีสีตาอยู่เคียงข้าง บอกมาตรง ๆ ว่าสีตายังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ถ้าพี่ตายเพราะสีตา เธอก็จงเดินทางกลับอโยธยาคนเดียว ท่านแม่ไถ่เถี่ยคงจะดีใจเพราะว่าลูกของท่านจะได้เป็นราชาอย่างถาวร แม่เกาส์ลยาจะต้องคอยเป็นทาสรับใช้ลักษณะ พี่จะเข้าไปดูในบรรณศาลว่าสีตายังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ถ้านางสิ้นชีพพี่ก็ไม่ขอมีชีวิตอยู่ บอกมาสิว่านางยังมีชีวิตอยู่หรือดับสูญไปแล้ว เพราะความประมาทของเธอ สีตามีความละเอียดอ่อนเป็นอันมาก ไม่อาจจะทนทนความปวดร้าวได้ นางเป็นห่วงพี่อย่างยิ่งเมื่อพี่ไม่อยู่ เมื่อมรีจะร้องให้น้องมาช่วยพี่ สีตาคงจะส่งเธอมาช่วยพี่เพราะกลัวอันตรายจะเกิดกับพี่ น้องจึงรีบมาช่วยพี่ แต่เธอทำไม่ถูกที่ปล่อยสีตาให้อยู่คนเดียวในป่า เธอเปิดโอกาสให้พวกยักษ์ทำความชั่ว พวกยักษ์เป็นพวกกินเนื้อมันโกรธมากที่พระถูกฆ่า จึงไม่น่าสงสัยเลยว่า พวกมันจะไม่ฆ่าสีตา

(Sen, 1989, pp. 248-249)

คำกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระรามตกอยู่ในอาการที่ควบคุมสติไม่ได้ นอกจากน้ำเสียงตำหนิความประมาทของพระลักษมณ์ พระรามยังตั้งคำถามถึงความปลอดภัยและอ้างถึงนางสีตาบอกเหตุว่านางสีตาคอยในอันตราย พระรามได้แสดงอารมณ์รักห่วงใยนางสีตาเช่นนี้ แสดงว่าวาลมิกิไม่ได้สร้างตัวละครพระรามให้มีลักษณะเป็นเทพไปหมดทุกอย่าง แต่พระรามมีอารมณ์ความรู้สึกแบบมนุษย์ทั่วไป

คือ เมื่อมีเหตุไม่พึงประสงค์มากกระทบอารมณ์ พระรามก็หวั่นไหว ทุกข์ทรมาน และมีความกลัวเพราะเหตุ^{นั้น}

อย่างไรก็ตาม ความทุกข์ใจของพระรามก็บรรเทาลง เมื่อครบกำหนด 14 ปี และสิ้นสุดการปราบราavana พระรามพร้อมด้วยนางสีดา พระลักษมณ์ และหนุมาน เดินทางกลับอโยธยาและได้มีการประกอบพิธีราชาภิเษกพระรามขึ้นครองราชย์ วันหนึ่งพระรามได้เห็นคนในราชสำนักคุยกัน จึงได้ถามภักเษ (Bhadra) ว่าประชาชนพูดถึงชายาของตนว่าอย่างไร เขากล่าวว่า ประชาชนสงสัยว่าพระรามไม่รู้สึกรังเกียจได้อย่างไร ที่ยังยอมรับชายาสีดาทั้ง ๆ ที่นางได้ถูกราวณะลักพาตัวไปเป็นเวลานานแล้ว เนื่องจากประชาชนจะต้องปฏิบัติตามพระราชา ต่อไปนี้พวกเขาจะต้องทนต่อความประพฤติไม่ชอบด้วยหลักความถูกต้องที่ต่างพร้อยเช่นนี้ พระรามรู้สึกปวดร้าวพระทัยเมื่อทราบความรู้สึกของประชาชนเช่นนั้น จึงได้สั่งให้พระลักษมณ์นำนางสีดาไปปล่อยไว้ใกล้อาศรมของฤๅษีวาลมิกิ ทั้งที่ตอนนั้นนางได้ตั้งครมแล้ว ฤๅษีวาลมิกิได้พานางไปดูแล นางสีดาได้ให้กำเนิดโอรสฝาแฝด ฤๅษีตั้งชื่อให้โอรสทั้งสองว่า กุสะและลวะ

ในระหว่างนั้นพระรามจัดประกอบพิธีอศ्वเมธและได้สร้างรูปทองของนางสีดาแทนนาง ในการประกอบพิธี ฤๅษีวาลมิกิพาคุสะและลวะไปร่วมพิธี และให้พระกุมารทั้งสองสวดเล่าเรื่องราวมาณะให้พระรามฟัง ในที่สุดพระรามได้รู้ว่าทั้งสองคือโอรสของตน และได้ขอให้ฤๅษีพานางสีดามาพบและพิสูจน์ความบริสุทธิ์ต่อหน้าประชาชน เมื่อถึงเวลาพิสูจน์ นางสีดาได้กล่าวคำต่อไปนี้ “ถ้าข้าฯ ไม่เคยคิดถึงผู้ชายคนอื่น นอกจากรามขอให้แผ่นดินแยกให้ข้าเข้าไป ถ้าข้าฯ เคารพบูชารามด้วยกายและจิตใจ ขอให้แผ่นดินจงแยกให้ข้าฯ เข้าไป ถ้าสิ่งนี้เป็นความจริงคือข้าไม่รู้จักชายใดนอกจากรามขอให้แผ่นดินจงแยกให้ข้าฯ เข้าไป” จบคำพูดของนางสีดา บังลังก์ยิ่งใหญ่งดงามได้ปรากฏจากแผ่นดินและพระธรณีได้อุ้มนางสีดาไปได้พื้นดิน

พระรามโกรธมากเรียกร้องให้พระธณีนำนางสีตามาคืนไม่เช่นนั้นจะทำลายแผ่นดินให้สิ้น เหตุการณ์ตอนนี้สะท้อนอารมณ์รักของพระรามว่าไม่ต้องการจะให้ชญาถูกพรากไปอีก เหตุการณ์ต่อจากนั้น พระพรหมมาปรากฏตัวและเตือนให้พระรามทราบว่า พระองค์คือพระวิษณุและจะได้พบนางสีตาซึ่งคือพระลักษมี จึงไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะทำลายแผ่นดินให้ย่อยยับ นับแต่นั้นมาพระรามก็อยู่ด้วยความโศกเศร้าและไม่มีเมสสิใหม่ ครองรักที่มีต่อนางสีตาอย่างมั่นคง เมื่อถึงเวลาอันสมควร พระพรหมมาจึงส่งพระยมให้แปลงตัวเป็นฤๅษีอติพล (Atibala) เป็นทูตของพระพรหมมามาแจ้งแก่พระรามว่าถึงเวลาที่จะต้องไปสวรรคตแล้วเพราะพวกเทพกำลังรอคอยอยู่

2. อิทธิพลของวาลมิกิรามายณะในจารึกภาษาสันสกฤต

ลักษณะอุดมคติของพระรามไม่ได้ประทับใจมหาชนชาวอินเดียเท่านั้น ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การอ้างถึงพระรามมีมานานแล้ว ในหัวข้อนี้จะจำกัดเฉพาะจารึกบางหลักในประเทศไทยและกัมพูชาสมัยโบราณ เพื่อจะชี้ให้เห็นอิทธิพลของพระรามในจารึกภาษาสันสกฤต และการอธิบายถึงอิทธิพลอุดมคตินี้จะกล่าวโดยสรุปถึงคำว่า “อุดมคติ” ไว้เบื้องต้นว่าหมายถึงความนึกคิดที่ยึดถือเป็นมาตรฐานของความดีงาม ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ในประเทศไทยพบจารึกที่อาจจะเกี่ยวข้องกับรามายณะคือจารึกที่พบที่ศรีเทพ แต่ตำแหน่งที่พบไม่ทราบแน่นอน จากรูปตัวอักษรแบบราชวงศ์ปัลลวะของอินเดียได้ตามความเห็นของกังวล ศัชชีมา กล่าวว่าจารึกที่พบนี้มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นจารึกที่ชำรุดมาก ตัวที่อ่านได้มีคำว่า “ราม” “ลักษมณ” และ “ไวษณว” แสดงว่าตัวละครพระรามและพระลักษมณะเป็นชื่อที่รับรู้เป็นอย่างดีของคนโบราณ แม้จะยังไม่ทราบแน่ชัดถึงอิทธิพลอุดมคติของพระรามก็ตาม

จารึกกัมพูชาที่อ้างถึงรามายณะพบเป็นครั้งแรกในจารึกเวียลกันเทล (Veal Kantel) (K.359)¹ ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าภววรรมนที่ 1 (Bhavavarman I) (ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 12) แห่งอาณาจักรเจนละ² อาณาจักรโบราณของกัมพูชา ก่อนนครวัด จารึกหลักนี้พบบนผนังซ้ายแม่น้ำโขงใกล้กรุง (จังหวัด) สตึงเตรง (Stung Treng) ห่างจากปราสาทบาอัน (Ba An) ไปทางทิศตะวันตกประมาณครึ่งไมล์ จารึกหลักนี้มี 7 บรรทัด ข้อความสั้น ๆ บันทึกด้วยอักษรแบบราชวงศ์ปัลลวะ ใช้ภาษาสันสกฤต (Barth, 1885, pp. 28-31) จากข้อความทำให้เราทราบอย่างแน่นอนว่า คัมภีร์รามายณะ คัมภีร์มหาภารตะ และคัมภีร์ปุราณะได้ถูกมอบให้แก่เทวาลัยแห่งพระศิวะชื่อว่า “ศรีตรีภูวนศวร” (Tribhuvaneśvara) และได้มีการสวดคัมภีร์เหล่านี้เป็นประจำทุกวันมิได้ขาด (Majumdar, 1953, pp. 18-19) ดังข้อความจารึกมีเนื้อหาและคำแปลที่ว่า

ศรีวิกรมมพิหิตา สวสา ศรีภววรรมนะ	
ปติวรตา ธรรมมรตา ทวิตียารุณธิตัว ยา	1
หิรณยวรรมมชนนี° ยสุ ต่า ปตฺนีมุปาวหตุ	
ทวิเชนุทราภฤตีสวามี สามเวทวิทฺครณิ	2
ศรีโสสมศรมุมารุกยฺตฺ ส ศรีตรีภูวนศวรุม	
อติษฐิปนุ มหาปุตฺรชามติปุตฺรกลทฺษิณามุ	3
รามายณปุราณาภยามเศษ ภารตานุ ทตฺ	
อภฺกตานุวหมจุเจพฺยา ส จ ตทฺวาจนา สฺถิติมุ	4

¹ เนื้อหาจารึกหลักนี้ กล่าวถึงพรหมณ์ศรีโสสมศรมันได้ประดิษฐานรูปเคารพพระตรีภูวนศวร และได้ถวายคัมภีร์รามายณะ มหาภารตะ และปุราณะ

² ปัจจุบันข้อมูลค้นคว้าอาณาจักรเจนละในหม่อนักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ก้าวหน้าไปมากแล้ว ข้อมูลหนึ่งที่น่าสนใจก็คืองานศึกษาของไมเคิล วิกเคอรี (Michael Vickery) ที่พยายามจะท้าทายให้ตรวจสอบเอกสารของจีนสมัยราชวงศ์ถังและการตีความของนักวิชาการผู้มีชื่อเสียงว่าอาณาจักรเจนละนั้นเกี่ยวข้องกับศูนย์กลางชนชาติเขมรที่เรียกว่า “จนาสะ” แห่งเทือกเขาพนมดงรัก

พระธิดาของศรีวิธรรมัน เป็นภคินีของพระเจ้าศรีภวธรรมัน เป็นผู้ซื้อสัตย์ต่อ
 สามิ เป็นผู้ยึดมั่นในธรรม จึงรากับว่าเป็นนางอรุณธิดีคนที่สอง (ภรรยาของฤๅษีสหัส)
 ศรีโสมศรรมันซึ่งเป็นผู้เลิศที่สุดในบรรดาพราหมณ์ผู้รู้สามเวท เป็นนายผู้มีรูปร่างงดงาม
 เป็นพระจันทร์ในหมู่พราหมณ์ ได้อภิเษกสมรสกับพระธิดาของศรีวิธรรมันนั้น ซึ่ง (ต่อมา)
 เป็นพระชนนีของหิรัณยธรรมัน เขา (ศรีโสมศรรมัน) ได้สร้างคิวงคิศรีตริภุเนศวร
 พร้อมกับพระอาทิตย์ พร้อมด้วยการบูชาที่ยิ่งใหญ่และมีของถวายมากมาย พร้อมกับ
 ถวายคัมภีร์มหาภารตะทั้งหมดพร้อมกับคัมภีร์รามายณะและคัมภีร์ปุราณะและเขาก็ได้
 ให้ทำการสวดคัมภีร์เหล่านั้นทุกวันโดยไม่ขาด

(Majumdar , 1953, p. 19)

จารึกเวียลกันเตลนี้ เป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นได้ว่าในช่วงเวลาที่พระเจ้าภวธรรมัน
 ที่ 1 ปกครองอาณาจักรเจนละเมื่อ พ.ศ. 1141 พระองค์คงจะได้แผ่พระราชอำนาจไปยัง
 เมืองศรีเทพ ซึ่งเป็นเมืองโบราณอยู่ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ของประเทศไทย การอ้าง
 เรื่องพระรามหรือตัวละครพระรามจึงมีความนิยมหรืออาจจะเป็นคติบางประการที่
 ผู้สร้างจารึกทั้งที่พบในศรีเทพและบริเวณที่เชื่อว่าเป็นอาณาจักรเจนละกล่าวถึงใน
 จารึก เพียงแต่เรายังไม่พบความเป็นอุดมคติของพระรามในจารึกที่ชัดเจน

หลักฐานด้านประติมากรรมที่พบตามเทวาลัยต่าง ๆ ในช่วงพุทธศตวรรษ
 ที่ 16-18 บ่งชี้ว่าวาลมิกิรามายณะยังเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ในเทวสถานพิมาย ซึ่งสร้างขึ้น
 ตามศิลปะเขมรโบราณในช่วงพุทธศตวรรษนี้ ก็ปรากฏภาพสลักรูปตัวละครรามายณะ
 ในตอนต่าง ๆ เช่น พระรามสังหารรากษสวิราธะ (พิราบ) ในป่าทณทกะ เหตุการณ์
 สร้างสะพานข้ามมหาสมุทรไปลังกา พระรามเดินดง นางสีดาประทับในบุษบกวิมาน
 กุมภกรรณรบกับเหล่าวานร เป็นต้น ความนิยมวาลมิกิรามายณะหลังจากนั้น ใน
 ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างมีเนื้อหาต่างไปจากวาลมิกิรามายณะ
 เพราะกวีได้ใช้ความเชื่อประจำยุคสมัยที่แตกต่างกัน สร้างคุณลักษณะของพระราม

ขึ้นมาใหม่ ดังพบว่าในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พบว่าการอ้างถึงอุดมคติของพระรามมีความเด่นชัดมาก

ความนิยมวาลมิกิรามายณะน่าจะเป็นที่แพร่หลายอยู่ไม่น้อยในช่วงปลายยุคสมัยเมืองพระนคร เพราะจารึกปราสาทพระขรรค์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1734 ข้อความจารึกขนาดยาวนี้กล่าวถึงพระราม แต่เนื่องจากเป็นจารึกในทางพระพุทธศาสนา ก็มองตัวละครในศาสนาพราหมณ์ในวรรณคดีของผู้นับถือศาสนาพุทธ กล่าวคือ กวีรับเรื่องราวและตัวละครมาประพันธ์เป็นบทสวดดีพระเกียรติ ได้สร้างสรรค์ใหม่ ในบริบทใหม่ของศาสนาพุทธแบบตันตระที่มีอิทธิพลต่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สิ่งที่น่าสนใจ คือ อุดมคติของพระรามเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวของพระมหากษัตริย์อาณาจักรเขมรโบราณถึงแนวทางปฏิบัติที่มีต่อพระราชบิดา ซึ่งจะเห็นว่าอุดมคติในแง่นี้ต่างจากจารึกเขมรยุคก่อนหน้า เช่น จารึกเวียลกันเดล จะเน้นถึงความภักดีของพระธิดาของศรีวิชัยวรมันที่มีต่อพระสวามี แต่ในจารึกปราสาทพระขรรค์นี้ พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นผู้แสดงความภักดีต่อพระราชบิดา

ฉันทน์ในจารึกปราสาทพระขรรค์ บทที่ 29 เปรียบเทียบพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในเรื่องการสร้างสะพาน โดยกล่าวว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงสร้างสะพานด้วยทองคำเพื่อพาสรรพสัตว์ข้ามมหาสมุทร คือ วัฏสงสาร (การกลับมาเกิดใหม่) ส่วนพระรามนั้น ทรงสร้างสะพานด้วยหินถมในมหาสมุทรเพียงเพื่อพาवानรและหมีข้ามมหาสมุทรไปยังเมืองลังกา ดังข้อความจารึกมีเนื้อหาและคำแปลที่ว่า

รามศฺ จ ยศฺ จ วิหิตามมรุตฺยการุเยา

ปีตุรฺรุตตฺปรหุเทา ชิตภารุคเวา เทวา |

ปุรุโว ศุมนา วุยธิต จงฺกรุมมฺ อฺวธิมฺ ฤโฆษร

เหมนา ปรสฺ ตฺ มนุไซสฺ ตริตฺถุ ภาวาวุธิมฺ [29]

พระรามและพระองค์ (พระเจ้าชัวยวรรมันที่ 7) ได้ทำการงานเพื่อเทวดาและมนุษย์ มีพระทัยมุ่งมั่นในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อพระราชบิดา ทั้งสองพระองค์ได้มีชัยชนะต่อการควะ (พระรามชนะปศุราม พระเจ้าชัวยวรรมันชนะพวกจาม) องค์ที่พูดถึงก่อน (พระราม) ทรงสร้างถนนด้วยหินเพื่อข้ามทะเลพร้อมด้วยลิงและหมีทั้งหลาย ส่วนองค์ที่กล่าวถึงทีหลัง (ชัวยวรรมัน) ได้ทรงสร้างถนนด้วยทอง เพื่อข้ามมหาสมุทร คือการเวียนว่ายตายเกิด พร้อมด้วยมนุษย์ทั้งหลาย

(Coedès, 1941, p. 274)

ฉันทต่อมาบทที่ 30 กล่าวถึงพระเจ้าชัวยวรรมันที่ 7 ทรงถวายรูปเทพเต็นรำสององค์ โดยทรงตั้งรูปเทพไว้หน้าพระยานาคทอง เทวรูปได้รับการเปรียบเทียบว่าเหมือนกับพระรามและพระลักษมณ์ เป็นตอนที่กวีนำเนื้อเรื่องว่าด้วยตัวเอกถูกปล่อยออกจากการรััดของพระยานาคเมื่ออินทรชิตตายแล้ว ดังความเห็นที่ว่า “บทนี้คงจะเป็นการชี้แนะให้ทราบว่าเทวรูปทั้งสองนั้นถูกถวายไว้หน้าพระพุทธรูปนาคปรก” (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2544, น. 27) ดังข้อความจารึกมีเนื้อหาและคำแปลที่ว่า

นาถุยศุวเรา สุวรรณมเยา ปุรสุตาท

เยนารูปิเตา สุวรรณฐงคฺมสฺย

สไทย วิมุกตาวิว รามเวา เทวา

ภฺษงฺควนฺธาวิ วิหเตนฺทฺรปาเต

|30 |

พระองค์ได้ถวายรูปเจ้าแห่งการเต็นรำสององค์ ที่ทำด้วยทอง ณ เบื้องหน้าแห่งพระยานาคที่ทำด้วยทอง รูปทั้งสองนั้นเป็นเสมือนกับพระราชมะทั้งสอง (รามและลักษมณ์) ที่ได้รับการปลดปล่อยโดยฉับพลันจากเครื่องพันธนาการคือพระยานาค เพราะการตายของอินทรชิต

(Coedès, 1941, p. 274)

ฉันทอีกบทหนึ่ง คือ บทที่ 31 กล่าวถึงพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยสำนวนโวหารเป็นลักษณะเด่นในจารึกภาษาสันสกฤตที่จะสื่อความโดยอ้อม ในตอนนี้ก็กล่าวถึงพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ยิ่งใหญ่เหนือกว่าพระรามและภีมะ ความตรงนี้ผู้อ่านจารึกต้องเข้าใจบริบทประวัติศาสตร์ ดังที่ผู้เขียนได้เคยอธิบายไว้แล้วว่ากวียกย่องพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เหนือกว่าตัวละครในวาลมี้กிரามยณะ “เพราะว่าพระรามนั้นได้รับการสรรเสริญโดยพระบิดาเพียงชั่วคราว เมื่อตอนพระบิดาเสด็จลงมาจากสวรรค์ ส่วนพระองค์นั้นคงจะต้องได้รับการสรรเสริญมากกว่าแน่ ๆ เพราะว่าพระโลกนาถสีกงได้รับการเคารพบูชาอยู่เป็นประจำ พระโลกนาถสีกงนี้คงจะหมายถึงพระรูปของพระโพธิสัตว์โลกเจศ พระนามว่า “ชยวูเมศวร” ซึ่งพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของพระราชบิดา ซึ่งได้กลายเป็นพระโพธิสัตว์ไปแล้ว” (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2544, น. 27)

อุดมคติของพระรามในจารึกยุคสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ดังกล่าวเป็นไปในลักษณะที่ว่าพระมหากษัตริย์ยอมได้ปรับใช้ความเป็นผู้กตัญญูของพระรามซึ่งมีความเคารพท้าวทศรมาสร้างภาพลักษณ์ความเป็นผู้กตัญญูที่มีต่อพระราชบิดาของพระองค์และต่อสรรพสัตว์ จะเห็นได้ว่ากวีผู้สร้างจารึกผสมผสานอุดมคติของพระรามเข้ากับอุดมคติของพระโพธิสัตว์ อันเป็นแนวคิดที่ผสมกลมกลืนในรัชสมัยนี้

3. สรุปผลการศึกษา

เท่าที่ได้อภิปรายมาพอสังเขปนี้ คงพอจะทำให้เห็นลักษณะอุดมคติของพระรามในฐานะตัวละครต้นแบบด้านต่าง ๆ หรือที่ในวรรณคดีของชาวอินเดียมองว่าพระรามเป็นบุคคลที่ไม่มีมนุษย์ใดเทียบได้ด้านความประพฤติที่ถูกต้อง เป็นผู้กตัญญู ยึดมั่นในคำสัตย์ และมีรักแท้ต่อนางสีดา การศึกษาที่เชื่อมโยงกันนี้ ยังทำให้เห็นถึง

ความนิยมหรืออิทธิพลของวาลมิกิรามายณะในอาณาจักรกัมพูชาโบราณและอาจจะรวมประเทศไทยด้วย ดังเห็นได้จากจารึกภาษาสันสกฤตบางหลัก

กวีผู้แต่งพยายามที่จะเสนอคุณค่าทางอุดมคติโดยอาศัยตัวละครหลักของเรื่อง เช่น พระรามได้แสดงออกถึงความเป็นลูกในอุดมคติที่ต้องเป็นผู้ที่เคารพและกตัญญูต่อพ่อโดยยอมสละทุกอย่างที่เป็นผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับเพื่อรักษาไว้ซึ่งเกียรติยศชื่อเสียงของพ่อ พระรามยังเป็นผู้ยึดมั่นในคำมั่นสัญญาโดยไม่ยอมลดละ เช่น เมื่อราชาทศรถสิ้นพระชนม์ตนเองก็มีโอกาสที่จะได้สืบราชสมบัติแต่พระรามได้ปฏิเสธที่จะละทิ้งสัญญาที่ให้ไว้ว่าจะอยู่ป่า 14 ปี ทางด้านความรักที่มีต่อนางสีดานั้นก็ถือเป็นตัวอย่างที่หาไม่ได้ที่ราชาและผู้มีอำนาจในยุคโบราณที่จะมีภรรยาเพียงคนเดียว กวีคงพยายามที่จะสร้างอุดมคติขึ้นมาใหม่ว่าการแต่งงานกับผู้หญิงเพียงคนเดียวเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนเพื่อแก้ปัญหาแบบเดียวกับที่ราชาทศรถประสบ ดังนั้น ยุคที่พระรามเป็นผู้ปกครองจึงกลายเป็นอุดมคติโดยมีพระรามเป็นแบบอย่าง ยุคของพระรามจึงเรียกกันว่ายุคที่มีการปกครองแบบ “รามราชยะ” คือราชาอาณาจักรแบบของพระราม

อุดมคติที่ปรากฏในตัวพระรามเป็นเพียงส่วนหนึ่งของตัวอย่างที่เกี่ยวกับความคิดเรื่องอุดมคติ ทำให้เรื่องรามายณะเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในอินเดียและในประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สืบมาจนถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา. (2544). ภาษา-จารึกฉบับที่ 7 คุรุชาเนื่องในวาระ
เกษียณอายุราชการของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา.
ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อนุนานราชชน, พระยา. (2531). รวมเรื่องเกี่ยวกับรามเกียรติ์. กรมศิลปากร องค์การคำ
ของคุรุสภา และมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป.
- Barth, A. (1885). *Inscriptions Sanscrites du Cambodge, n° 1*. Imprimerie nationale.
- Basham, A. L. (1982). *The wonder that was India*. Fountain Book in Association
with Rupa & Co.
- Coedès, G. (1941). "La stèle du Práh Khăñ d'Ankor" in *BEFEO XLI* (pp. 255-302).
- Majumdar, R.C. (1953). *Inscriptions of Kambuja*. Asiatic Society.
- Nene, Gopāla Śāstrī. (1982). *The Manusmṛti with Manvartha-Muktāvalī of Kullūka
Bhatta*. Chaukhambha Sanskrit Samsthan.
- Sen, Makhanlal. (1989). *The Ramayana of Valmiki*. Rupa & Co.